

цим відчуває підйом бадьорості та енергії. Цей метод особливо необхідний дітям невпевненим у собі та сором'язливим.

Дуже ефективним є *метод особистого прикладу вчителя* в силу того, що діти, переймаючи поведінку дорослих (особливо тих, кого люблять і поважають), вчать в них життю. Вислів про те, що педагог має подавати учням приклад у всьому - закон життя школи.

Висновки. Діяльність учителя музики, який виконує роль керівника підліткового хору, має свою специфіку і обумовлюється врахування особливостей музично-виховної роботи з учнями, використанням форм, методів і принципів хорової діяльності, відповідної методики керівництва учнівським колективом та підбору репертуару тощо. Все це, потребує системності в методичній підготовці майбутнього вчителя музики, яка базується на взаємовпливі особистісно орієнтованого, аксіологічного та праксеологічного підходів; застосування низки принципів, методів, прийомів у їх взаємозв'язку, систематичності та послідовності у повсякденній роботі.

Література

1. Беспалько В.П. *Природосообразная педагогика* /В.П.Беспалько. – М.:Народное образование, 2008. – 512 с.
2. Гончаренко С.У. *Укр.педаг. енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене* /С.У.Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
3. Горбенко С.С. *Дитяче хорове виховання в Україні: Навч.-метод. посібник* /С.С.Горбенко. – К.: ІЗМН, 1999. – 253 с.
4. Гузій Н.В. *Педагогічний професіоналізм: історико-методологічні та теоретичні аспекти: Монографія* /Н.В.Гузій. – К.: НПУ ім. М.П.Драгоманова, 2004. – 243 с.
5. Исаев И.Ф. *Профессионально-педагогическая культура преподавателя: Учебно-пособие* /И.Ф.Исаев.–М.:Изд.центр «Академия», 2002. – 208 с.
6. Мясищев В.Н. *Личность и неврозы* /В.Н.Мясищев. – Л., 1960. – 126 с.
7. Пустовіт Л.О., Скопенко О.І., Сютя Г.М., Цимбалюк Т.В. *Словник інішомовних слів* /Л.О.Пустовіт та ін. – К.: Вид-во «Довіра УНВЦ «Рідна мова», 2000. – 1017 с.
8. Greimas A. *Isartiiristoli. Lite – ratura. Kultura. Grozis* /A.Greimas. – Vilniys: Vaga, 1991. – 524 с.

УДК 378.637.016:78

Ленд'єл-Сяркевич А.А.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ДО ІНТЕРКУЛЬТУРНОГО ДІАЛОГУ В УМОВАХ ПОЛІЕТНІЧНОГО РЕГІОНУ ЗАКАРПАТТЯ

У статті науково обґрунтовано, що підготовка вчителя музики до інтеркультурного діалогу у вищих навчальних закладах буде ефективною за умов реалізації навчальних інтеркультурних програм та напрямів виховної роботи на основі принципів полікультурності.

Ключові слова: інтеркультурний діалог, полікультурність, поліетнічний регіон.

В статтє научно обосновано, что подготовка учителя музыки к интеркультурному диалогу в высших учебных заведениях будет эффективной при условиях реализации учебных интеркультурных программ и направлений воспитательной работы на основе учета принципов поликультурности.

Ключевые слова: интеркультурный диалог, поликультурность, полиэтничный регион.

In the article are described the results generalization of the improvement of methodology of future music teacher's training for intercultural dialogue into the practice of higher pedagogical school made it possible to single out pedagogical conditions of its effectiveness. The statements of the positive changes in the levels of the readiness of future music teacher's for intercultural dialogue by all the criteria and signifiers in the result of the improvement of author's methodology proves the effectiveness of its usage in the system of professional training of future music teacher's.

Keywords: *intercultural dialogue, poly-cultured, poly-ethnic region.*

Незважаючи на більш ніж двадцятилітній досвід трансформацій, Україна сьогодні так і залишилась “стояти” на грані двох світів – європейського і євразійського, не готова повноцінно і ефективно відповісти на існуючі глобальні виклики. Драматичність ситуації полягає також у тому, що впродовж цього часу Україна випробувала безліч проектів перебудови свого буття за усіма критеріями прогресу і впевнилась, що її прогрес стримує нині не лише дефіцит планів і теорій економічного, політичного і культурного розвитку, застарілі технології та нестача коштів, але й дефіцит людей з їх необхідними інтелектуальними і моральними якостями, здатними слухати й чути одне одного, вести плідний діалог.

Філософія діалогу стала теоретичним підґрунтям становлення і розвитку багатьох напрямів сучасного гуманітарного знання. Особливого значення ідеї діалогічності набувають в умовах Закарпаття, адже поліетнічну структуру населення Срібної Землі часто називають мікромоделлю євразійського поліетнічного простору. У ній відображаються всі етнополітичні й етнокультурні процеси Євразії. Проте Закарпаття суттєво відрізняється від інших багатонаціональних регіонів України тим, що знаходиться на державному кордоні чотирьох країн (Угорщини, Словаччини, Румунії, Польщі) і є етнічним стиком багатьох народів. Підготовка майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу пов'язана з їх адаптацією до нових соціокультурних реалій, які передбачають необхідність пошуку такого змісту, форм, принципів фахової підготовки, за допомогою яких можна протистояти зростаючій конфліктності, соціальній напруженості сучасного суспільства. Труднощі, що виникають під час взаємодії та спілкування в освітньому середовищі з багатонаціональним складом, підтверджують необхідність спеціальної роботи по накопиченню досвіду взаємодії та поведінки особистості в умовах полікультурного суспільства[1].

Мета статті полягає у висвітленні шляхів удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу в умовах поліетнічного регіону – Закарпаття.

Теоретико-методологічний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу дав підстави стверджувати, що підґрунтям такої підготовки в сучасних умовах є гуманістична спрямованість, людиноцентризм, особистісна зорієнтованість та індивідуалізація мистецької освіти. Як системне утворення, процес підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу включає в себе єдність педагогічних цінностей, професійно значущих якостей особистості майбутнього вчителя, інноваційних методів музичного навчання, спрямованих на творчу самореалізацію в різних видах фахової діяльності.

Системний підхід є методологією, яка дозволяє вивчати і удосконалювати взаємовідношення, що існують між освітою в педагогічному університеті та фаховою підготовкою майбутніх учителів музики як елементів систем «освіта», «культура». Системний підхід допомагає моделювати і вивчати процес підготовки до інтеркультурного діалогу як систему взаємопов'язаних складників, аналізувати їх з позиції цілісності, розкривати їхні системні основи та базові системні якості; розуміти закономірності їхнього утворення і реалізації.

Культура особистості та музично-естетичне виховання – об'єкти дослідження філософів: Л.Когана, І.Ляшенка, М.Мамардашвілі, Р.Тельчарової; психологів: Л.Виготського, В.Давидова, Л.Занкова, О.Леонтьєва, С.Рубінштейна, Б.Теплова; мистецтвознавців: Б.Асаф'єва, Р.Грубера, А.Сохора та ін.; музикантів-педагогів:

Е.Абдулліна, О.Апраксіної, Л.Аржачнікової, А.Козир, Г.Падалки, О.Рудницької, Н.Терентьєвої, О.Хижної, Г.Ципіна, О.Щолокової. Вивченням полікультурного виховання займалися О.Гугаленко, Г.Дмитрієва, В.Жадько, М.Кузьмін, С.Мельничук, В.Мірошніченко, В.Симухіна. Культурологічні концепції освіти в особистісно зорієнтованій парадигмі розробляються Є.Бондаревською, С.Кульневичем, А.С.Петеліним, О.Шевнюк, І.Якиманською. Проблема діалогу культур розглянута у працях М.Бахтіна, В.Біблера, С.Курганова. Проблеми міжкультурної комунікації присвячені праці Л.Гришаєвої, Д.Гудкова, О.Рябова, Л.Цурикової.

Підготовку майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу ми розуміємо як розвиток мотивації до діалогу, активного контекстного суб'єкт-суб'єктного спілкування, емоційно-творчого відношення до культури різних народів, що впливають на становлення толерантності та емпатії особистості студента. Виходячи з цього, її можна вважати складовою особистісно зорієнтованої освіти, яка найбільшою мірою сприяє повноцінному розвитку особистості та формує здатність осмислювати, суб'єктивувати дійсність.

Основними функціями підготовки студентів до інтеркультурного діалогу в умовах поліетнічного регіону можна вважати наступні:

- *миротворча* (визначає багатомірність простору та різноманітних поглядів; забезпечує гармонійне мирне співіснування);
- *регулююча* (орієнтує на дотримання рівноправності, поваги, свободи);
- *культурозберігаюча* (покликана зумовити розвиток у особистості здатності до інтеркультурного діалогу, можливість культурної ідентифікації);
- *психологічна* (є основою для нормалізації психологічної атмосфери у групі, суспільстві);
- *виховна* (забезпечує передачу досвіду позитивної соціальної взаємодії та досвіду людства в цілому);
- *креативна* (створює умови для творчого самоствердження);
- *феліцитологічна* (дозволяє отримати щастя від спілкування з іншими представниками та усвідомлення своєї індивідуальності, від визнання групою та світом в цілому);
- *комунікативно-організаційна* (забезпечує включення суб'єктів педагогічного процесу в систему відносин з навколишнім середовищем).

Педагогічне включення студентів до інтеркультурного діалогу може бути реалізоване через їх участь в інтенсивній педагогічній взаємодії у освітньому процесі ВНЗ (студент – студент, студент – викладач, студент – художній твір, студент – викладач – художній твір). У даних умовах учасники взаємодії набувають досвіду відносин значущості як інших осіб, так і інших культур, а також вибірково ставляться до сталих еталонів, норм і цінностей. Наша точка зору полягає в тому, що успішність процесу підготовки студентів до інтеркультурного діалогу в сучасному освітньому процесі обумовлена інтенсивністю спілкування учасників в умовах полікультурного освітнього середовища ВНЗ. Результатом внутрішньої роботи особистості з подолання кризових ситуацій стають зміни в суб'єктивному світі: отримання нового сенсу, нових ціннісних орієнтацій. Відновлення особистісної *культуровідповідності* визначає відносини між вихованням і культурою, між становленням особистості студента і формуванням людини культури[6].

Розглядаючи національну музичну культуру як основу підготовки студентів до інтеркультурного діалогу в умовах поліетнічного регіону, виходимо з того, що саме період навчання у ВНЗ сприяє важливим особистісним змінам: входження в іншу культуру сприяє особистісному зростанню; розуміння своїх нових можливостей додає студентам упевненості у різних життєвих ситуаціях; нова роль – посередника між культурами – дозволяє розширити взаємодію з іншими культурами й усвідомити відповідальну роль в розширенні міжкультурних зв'язків.

Ми розглянемо **шляхи удосконалення** підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу в умовах поліетнічного регіону.

Одним з важливих шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу вважаємо створення *освітнього* полікультурного середовища ВНЗ, де забезпечуються суб'єкт-суб'єктні (між викладачем і студентом, студентом і студентом

різних національностей) і суб'єкт-об'єктні (між студентом і художнім твором, викладачем і художнім твором) відносини з культурою народів.

Комплексна дія культури різних народів на розвиток психологічних та професійно значущих якостей майбутніх учителів музики у процесі їх активної пізнавальної, культурної, суспільної, художньо-творчої діяльності. Виявлення та усвідомлення мети, створення творчої ситуації пов'язуються з розумінням навчальної проблеми, є основою формування самостійності, гідності, відповідальності особистості, надає людині відчуття свободи. На думку Г.Падалки, – «Духовну культуру доцільно розглядати як систему життєвих сенсів людини, пов'язаних із внутрішнім психічним її життям і спрямовану на реалізацію гуманістичних цінностей в діяльності»[8, с.32].

Важливим є також *стимулювання творчої самореалізації студента* завдяки застосуванню методів і прийомів особистісно зорієнтованого підходу. Серед них: культивування успіху; позитивне стимулювання досягнень студентів; надання студентам свободи вибору і самостійності. Культивування успіху ґрунтується на оптимістичній вірі у творчі сили студента. Особистості властиві інстинктивні, природні прагнення до самоствердження, самовираження, самореалізації. Ці прагнення особистості здійснюються через її діяльність.

Серед шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу можна назвати *діалогізацію навчально-виховного процесу*. Вона забезпечує суб'єктно-сміслову спілкування, рефлексію та самореалізацію особистості, формує в діалогових ситуаціях здатність займати адекватну позицію, вести полеміку, дискусію, використовувати творчий досвід інших, виявляти здатність до співпраці. Успіх і плідність діалогу залежать від дотримання ряду стратегій толерантності:

- визнання плюралізму думок, наявності різноманіття точок зору на різні проблеми сучасного життя, що є необхідною передумовою демократичного вирішення питань;
- надання кожному можливості здійснити своє право висловити будь-яку точку зору;
- надання представникам різних соціальних груп та громадських формувань рівних можливостей в отриманні необхідної інформації для обґрунтування своєї позиції;
- усвідомлення того, що необхідність конструктивного діалогу диктується не волею окремих осіб, а реальною ситуацією, що склалася, пов'язаною з вирішенням життєво важливих проблем для тієї чи іншої сторони;

- визначення загальної платформи для подальшої взаємодії та співпраці, прагнення знайти у висловлюваннях противника і його поведінці те, що єднає з ним, а не роз'єднує.

Як один із шляхів удосконалення підготовки майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу розглядаємо розроблену нами методику формування готовності майбутніх учителів музики до інтеркультурного діалогу, що містить строго обґрунтовані педагогічні засоби, форми, методи, передбачає їх етапність, спрямованість на вирішення конкретного завдання, врахування при організації навчально-виховного процесу регіональних особливостей життя етнічних общин, їхньої ментальності, соціальної спрямованості, характерологічних рис. Реалізація методики передбачала:

- засвоєння студентами системи знань про сутність інтеркультурного діалогу;
- формування умінь моделювати та проводити уроки музики, використовуючи стратегії інтеркультурного діалогу;
- наповнення змісту самостійної роботи студентів завданнями, що сприяють формуванню готовності до інтеркультурного діалогу;
- формування умінь здійснювати рефлексію фахової діяльності;
- науково-дослідна діяльність студентів, орієнтована на формування готовності до інтеркультурного діалогу.
- організацію педагогічної взаємодії педагога та студентів у межах інтерактивного простору на основі діалогу та полілогу;
- формування комплексних кваліфікаційних умінь, спрямованих на оволодіння вміннями самоорганізації, способами навчально-пізнавальної діяльності, самоконтролю своїх досягнень;
- організацію навчальної проектної діяльності, зорієнтованої на пошуково-творчу

діяльність студентів (індивідуальну та групову).

Створення поетапної методики підготовки до інтеркультурного діалогу відбувалося у три етапи під час проведення формувального експерименту: *орієнтаційного, пізнавально-розвивального і творчо-самостійного*.

На *першому (орієнтаційному) етапі* студенти засвоювали теоретичний матеріал, який передбачає активізацію їх суб'єктної позиції, стимулювання до свідомого сприймання творів мистецтва свого та інших народів. Цьому сприяло створення умов для стимулювання пізнавальних процесів майбутніх учителів музики, розширення ціннісних орієнтацій студентів, розвиток музичного мислення. На цьому етапі передбачалося засвоєння загальнопедагогічних знань, які є теоретичною основою фахової підготовки майбутніх учителів музики.

На орієнтаційному етапі застосовувалися такі *традиційні* методи музичного навчання: лекція, розповідь, бесіда, пояснення, виконання музичних завдань; *інноваційні методи*: асоціацій, створення ситуацій вибору, активізації пізнавальної активності, ігрові, інтерактивні методи – “Аукціон педагогічних ідей”, “Мозковий штурм”, “Асоціативний куц”, “метод АУР (актуалізація, усвідомлення, рефлексія)”.

Другий (пізнавально-розвивальний) етап був спрямований на розвиток мотиваційно-емоційного компоненту готовності студентів до інтеркультурного діалогу, у зв'язку з чим особлива увага приділялася розвитку емоційно-чуттєвої сфери, усвідомленню музичного матеріалу, удосконаленню виконавських навичок студентів. Цей етап характеризується проявом активності та самостійності у процесі практичного застосування студентами набутих знань і вмінь, розширенням сфери евристичної діяльності, набуттям досвіду застосування художньо-педагогічних технологій.

Під час проведення цього етапу крім *традиційних* методів навчання, як аналізу музичного твору, встановлення зв'язків між музичним образом і засобами виразності, створення образних асоціацій, було використано такі *інноваційні* методи музичного навчання: метод театралізації, “Метод позиційної дискусії”, “Метод проблемно-рефлексивного діалогу”, “Художньо-педагогічний тренінг толерантності”, який ми розглядаємо як форму організації освітнього процесу, що дозволяє його активізувати, використовуючи заплановані та систематичні зусилля, спрямовані на розвиток і вдосконалення художньо-педагогічних знань, вмінь, навичок та установок майбутнього вчителя. Застосування розробленої нами локальної художньо-педагогічної технології підготовки молодших школярів до діалогічного спілкування засобами театралізації стимулювало прояви творчої активності, креативності, ініціативності студентів, сприяло переходу до діалогічного стилю професійного мислення суб'єктів навчально-виховного процесу, формуванню професійної рефлексії, розвитку професійно значущих якостей (толерантність, емпатія, духовність, здатність до прогнозування результатів педагогічної діяльності тощо).

Третій (творчо-самостійний) етап було пов'язано з розвитком діяльнісно-творчого компоненту готовності студентів до інтеркультурного діалогу, переходу студентів до самостійної творчої діяльності. Цей етап характеризується формуванням у студентів поліфункціональних професійних умінь, що забезпечують готовність майбутнього вчителя самостійно, свідомо і раціонально організувати індивідуальну творчу педагогічну діяльність, використання спеціально розроблених навчально-професійних та проблемно-пошукових завдань, які ділилися на три групи (загальнопедагогічні, методичні та технологічно-проектувальні) та сприяли максимальному розкриттю потенційних можливостей студентів – представників всіх етнічних груп у взаємодії.

Важливим чинником, що впливає на формування готовності студентів до інтеркультурного діалогу є самостійна та науково-дослідна діяльність студентів. У процесі самостійної роботи студентами виконувалися навчально-пошукові завдання, що були здебільшого моделлю реальної або навчальної ситуації, яку студенти мали вирішити самостійно. Застосування самостійної проектувальної діяльності майбутніх фахівців передбачало створення проектів (інформаційних, пошукових, творчих), “інтеркультурного портфоліо” як ресурсного забезпечення самостійної фахової діяльності майбутніх учителів музики.

Нами була організована “Художньо-педагогічна галерея” як особистісно-діяльнісна

рефлексивна синтетична форма полікультурного освітнього середовища, в якій поєднується індивідуальна робота з групою та колективною; як особливо організований простір презентації “мистецької продукції” (проектів, портфоліо, концертів), як середовище прояву художньо-творчої активності студентів та посередництва через “діалог” досвіду митця, виконавця та досвіду реципієнта через “художню критику”, яка проголошує нову ідею, проблему, “ім’я”. В ній домінує пошук, творчість, робота з матеріальними та духовними об’єктами, ідеями, подіями, знаками, застосовується інтеграція різновидів мистецтва, форм, символів та технологій комунікації (колір, звук, слово, жест, рух, лінію, фото, відео) – спектаклі, інсталяції, перформанси, концерти, фестивалі.

Перспективними вбачаємо подальші дослідження взаємодії загальноосвітніх навчальних закладів, вищих навчальних закладів та органів управління освіти у справі оптимізації процесу підготовки фахівців до інтеркультурного діалогу представників національно-етнічних груп.

Література

1. *Національна доктрина розвитку освіти України у ХХ ст. – Освіта, 2002. – №26.*
2. *Бабанский Ю.К. Оптимизация процесса обучения (Общедидактический аспект) / Ю.К. Бабанский. – М.: Педагогика, 1977. – 256 с.*
3. *Бондаревская Е.В. Смыслы и стратегии личностно ориентированного воспитания / Е.В.Бондаревская //Педагогика. – 2001. – № 1. – С. 17-24.*
4. *Борев Ю. Эстетика /Ю.Борев //В 2-х т. – 2-е изд. доп. – М., – Смоленск: Русич, 1997.– Т.1.–576 с.*
5. *Бромлей Ю.В. Этнос и этнография /Ю.Бромлей.- М.: Наука, 1973. - 223 с.*
6. *Гачев Г. Национальные образы мира: Курс лекций /Г.Гачев. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 432с.*
7. *Євтух В.Б. Структура та характер взаємодії елементів сучасного українського етносу /В.Б.Євтух // Формування української нації: історія та інтерпретації. – Львів, 1995.*
8. *Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). – /Г.М.Падалка.- К.: Освіта України, 2008. – 274с.*

УДК 378.016:785

Мозгальова Н.Г.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статті окреслено основні напрями модернізації інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, які відкривають нові можливості для якісного оновлення процесу навчання гри на музичних інструментах. Доведено, що орієнтація на діалогову стратегію спілкування, активізація науково-дослідної діяльності, взаємодія педагогічних практик, участь студентів у музично-виконавському фестивально-конкурсному русі створює підґрунтя для досягнення високого рівня виконавської підготовленості студентів до практичної діяльності. Теоретико-концептуальною основою впровадження вищезначених напрямів у педагогічну практику виступає таксономічний підхід, що забезпечує спрямування цільових орієнтирів студентів на досягнення навчального і професійного успіху.

Ключові слова: модернізація, інструментально-виконавська підготовка, вчитель музики, таксономічний підхід.

В статье определены основные направления модернизации инструментально-исполнительской подготовки будущих учителей музыки, которые открывают новые возможности для качественного обновления процесса обучения игре на музыкальных инструментах. Доказано, что ориентация на диалоговую стратегию общения, активизация